

HATÁRMEZSGYE: Az építészet, installáció és téri narratíva kritikai megközelítései

2025/26. 1. FÉLÉV

ALAPADATOK			
TANTÁRGY NEVE	HATÁRMEZSGYE: Az építészet, installáció és téri narratíva kritikai megközelítései		BORDERLAND - Critical Approaches to Architecture, Installation and Spatial Narrative
TANTÁRGY KÓDJA(I)			
SZERVEZETI EGYSÉG	Óbudai Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Kar, Építészmérnöki Intézet		
SZAK, TAGOZAT	építészmérnök BSc		nappali
TANTÁRGYFELELŐS OKTATÓ (Tárgyat irányító oktató)	Dr. Kiss Gyula Gábor	kiss.gyula@ybl.uni-obuda.hu	fogadóórāja a szorgalmi időszakban: egyeztetés alapján
OKTATÓK, ELŐADÓK	Prosek Zoltán koncepciógazda óraadó	zoltanprosek@gmail.com	fogadóórāja a szorgalmi időszakban: egyeztetés alapján
	óraadó		
	óraadó		
ELŐKÖVETELMÉNY			
ELŐADÁSOK SZÁMA (ÉVKÖZBEN HETENTE)	1 óra		
TANTERMI GYAKORLAT/ LABORGYAKORLAT (ÉVKÖZBEN HETENTE)	2 óra (Kérnénk az 1 helyett a 2 gyak órát a feladatok elvégzéséhez illetve így lenne összhang a kreditértékkel.)		
SZÁMONKÉRÉS MÓDJA	Folyamatos számonkérés, évközi gyakorlati jeggyel zárás.		
MEGSZEREZHETŐ KREDITPONTOK	4 kredit		
TANTÁRGY FEALADATA, RÖVID LEÍRÁSA	A kortárs építészet és installáció találkozási pontjain vibráló kurzus, amely konkrét eszközöket kínál a téri gondolkodás kiterjesztéséhez. A HATÁRMEZSGYE program arra invitál, hogy kilépjünk a "permanens vs. ideiglenes" dichotómiából, és felfedezzük a kettő között húzódo termékeny senki földjét, ahol az építészet nem épületet jelent, hanem a téri gondolkodás végtelen lehetőségeit. A kurzus nemzetközi példákon keresztül mutatja be, hogyan válik a téralakítás érzéki tapasztalattá, kritikai állítássá vagy társadalmi katalizátorrá. Minden elméleti blokk hands-on workshopkal zárul, ahol a résztvevők közvetlenül alkalmazhatják a tanultakat: téri narratívákat szönek, atmoszférákat teremtenek, anyagokat tesztelnek emberi léptékben. A szemeszter folyamán a témák az időbeliségtől a test-tér kapcsolaton át a digitális-fizikai konvergenciáig ívelnek. A hallgatók megtapasztalják, hogyan formálják az időrétegek Lacaton & Vassal "befejezetlen" tereit, miként válik Carsten Höller installációiban a döntés téri narratívává, vagy hogyan használja Peter Zumthor az anyagot és fényt a multiszenzoriális építészet megteremtésében. A gyakorlati workshopok progresszíven építkeznek: a személyes téri élmények absztrahálásától az érzékelhetetlen terek megalkotásáig, a mozgásmintákat átrendező kisléptékű beavatkozásoktól a közösségileg tervezett és működtetett ideiglenes terekig. Itt nem csak megfigyelünk és értelmezünk, hanem alkotunk és átélünk.		
AJÁNLOTT SZAKIRODALOM	Alapvető irodalom: Juhani Pallasmaa: The Eyes of the Skin: Architecture and the Senses, Wiley, 2012 <i>Alapvető jelentőségű mű az építészet multiszenzoriális természetéről, amely a vizuális dominancia kritikáját adja és a tapintás szerepét hangsúlyozza az építészeti élményben.</i> Peter Zumthor: Atmospheres, Birkhäuser, 2006 <i>Az építészeti atmoszférateremtés poétikája, amely a jelenlét, a jóllét és a harmónia érzetét vizsgálja az épített környezetben.</i> Bernard Tschumi: Architecture and Disjunction, MIT Press, 1996 <i>A kortárs építészetelmélet kulcskérdéseit elemző esszégyűjtemény, amely az esemény és a program fogalmát vizsgálja a diszkontinuitás és heterogenitás tükrében.</i> Lisa Iwamoto: Digital Fabrications: Architectural and Material Techniques, Princeton Architectural Press, 2009 <i>A digitális tervezés és gyártás lehetőségeit bemutató könyv, amely öt előállítási formaképzési technikára (szekcionálás, tesszellálás, hajtogatás, kontúrozás, formázás) fókuszál gyakorlati példákkal.</i> Nick Dunn: Digital Fabrication in Architecture, Laurence King Publishing, 2012 <i>A digitális technológiák átfogó tankönyve, amely a számítógéppel vezérelt gyártástól a parametrikus tervezésig gyakorlati megközelítéssel mutatja be a területet.</i>		

	Gaston Bachelard: A tér poétikája, L'Harmattan, 2011 <i>Alapvető fenomenológiai mű a tér élményének és érzékelésének filozófiai megközelítéséről, amely a téri képzelet és emlékezet kapcsolatát vizsgálja.</i> Steven Holl, Juhani Pallasmaa, Alberto Pérez-Gómez: Questions of Perception: Phenomenology of Architecture, William Stout, 2007 <i>Három jelentős építészeti gondolkodó esszéi az építészeti érzékelésről, különösen hasznos a multiszenzoriális tértervezés témakörében.</i> Francis D. K. Ching: Architecture: Form, Space, and Order, Wiley, 2014 <i>Az építészeti téralkotás alapelveit bemutató klasszikus tankönyv, amely világos ábrákkal és magyarázatokkal segíti a téri gondolkodás fejlesztését.</i> Ákos Moravánszky & Katalin M. Gyöngy (szerk.): A tér: Kritikai antológia, Terc Kiadó, 2007 <i>Magyar nyelvű gyűjtemény a térrel kapcsolatos alapvető építészetelméleti szövegekből, amely segíti a hallgatókat a téri gondolkodás különböző megközelítéseinek megértésében.</i> Reyner Banham: The Architecture of the Well-tempered Environment, University of Chicago Press, 1984 <i>Úttörő munka, amely az építészeti és a technológia kapcsolatát vizsgálja, különös tekintettel a környezeti kontroll és téralakítás összefüggéseire.</i> További ajánlott irodalom: Jane Rendell: Art and Architecture: A Place Between, I.B. Tauris, 2006 <i>Az építészeti és művészeti határterületeit vizsgáló mű, kiváló forrás az installáció és építészet kapcsolatának megértéséhez.</i> Gilles Deleuze & Félix Guattari: Rizóma, Ex-Symposion (Bölcsész Index), 1996 <i>Filozófiai szöveg, amely új gondolkodási modellt kínál a nem-hierarchikus, hálózatos rendszerekről, jelentős hatással volt számos kortárs építészeti elméletre.</i> Richard Sennett: The Craftsman, Yale University Press, 2008 <i>A fizikai alkotás és a kézművesség kulturális jelentőségéről szóló alapmű, amely jól kapcsolódik az anyagkísérletek és az 1:1 léptékű gondolkodás témaköréhez.</i> Moholy-Nagy László: Az anyagtól az építészetig, Corvina, 1972 <i>A Bauhaus klasszikus oktatási módszertanát bemutató alapmű, amely időtálló elveket fogalmaz meg az anyag és forma kapcsolatáról, releváns inspirációt nyújtva a kortárs digitális és hagyományos előállítási technikák értelmezéséhez.</i> Branko Kolarevic & Kevin Klinger (Eds.): Manufacturing Material Effects: Rethinking Design and Making in Architecture, Routledge, 2008 <i>A digitális gyártási technikák és anyagkísérletek részletes bemutatása, esettanulmányokkal és elméleti háttérrel.</i> Bruno Latour & Albena Yaneva: "Give Me a Gun and I Will Make All Buildings Move" (in: Explorations in Architecture, 2008) <i>Rövid, de jelentős esszé az építészet folyamatjellegéről, jól kapcsolódik a temporalitás kérdését tárgyaló előadáshoz.</i> Beatriz Colomina: Privacy and Publicity: Modern Architecture as Mass Media, MIT Press, 1996 <i>A modern építészet és a média kapcsolatának kritikai elemzése, hasznos a virtuális és kiterjesztett terek, valamint a téri reprezentáció témaköréhez.</i> Frei Otto: Occupying and Connecting, Edition Axel Menges, 2009 <i>A természeti formálódási folyamatok és az építészeti tervezés kapcsolatáról, kapcsolódik az anyagkísérletek és a biometikus tervezés témáihoz.</i>
SZÜKSÉGES TECHNIKAI ESZKÖZÖK	Kapcsolattartás (online oktatás esetén); Neptun rendszerben, E-learningen és e-mailen. Tananyagok (online oktatás esetén); E-learning rendszerben megtalálhatóak szerint Órák megtartása (online oktatás esetén); E-learning rendszerben jelzett linkeken, online rendszerben

A FÉLÉV ÜTEMEZÉSE				
HÉT	ELŐADÁS	ELŐADÓ	GYAKORLAT FORMÁJA	GYAKORLAT PROGRAMJA
01	Térkonceptciók átalakulása - Az installáció, mint építészeti kísérlet	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Az installáció, mint az építészeti gondolat tesztlaboratóriuma. Léptékváltások és téri absztrakciók szerepe. Az ideiglenesség, mint lehetőség. Példák: Juhani Pallasmaa, SANAA, Francis Kéré, Olafur Eliasson. Workshop: "Téri jegyzet" - Személyes téri élmények absztrahálása modellé.
02	Narráció a térben - A téri történetmesélés	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Narratív struktúrák az építészetben. Időbeliség és szekvencialitás a téri élményben. Az építészeti promenád. Példák: Peter Zumthor, Daniel Libeskind, Tadao Ando, Bernard Tschumi.
03	A temporalitás kérdése - Idő és átalakulás az épített környezetben	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Az architektúra idősíkjai. A ciklikus építészet koncepciója. A permanencia, mint kulturális konstrukció. Példák: Lacaton & Vassal, Cedric Price, Christo és Jeanne-Claude, Raumlabor Berlin. Workshop: "Narratív ösvény" - Téri szekvencia tervezése és mini-installáció létrehozása.
04	Test, mozgás és tér - Az interaktív téri tapasztalat	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	A kinetikus és interaktív építészet története. A mozdulatlan és a mozgó test téri viszonya. Példák: Tomás Saraceno, Numen/For Use, Carsten Höller, Random International.
05	Spekulatív narratívák - A "mi lenne, ha" terei	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Spekulatív tervezés és kritikai dizájn. A fikció, mint tervezési eszköz. Alternatív jövők téri megjelenítése. Példák: Superstudio, Dunne & Raby, Liam Young, Andrés Jaque. Workshop: "Időbeli forgatókönyv" - Élő komponensek integrálása építészeti rendszerekbe.
06	Atmoszféra és érzéki tapasztalat - A nem vizuális tér	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	A térélmény multiszenzoriális természete. Az efemer minőségek téralakító szerepe. A vizuális dominancia kritikája. Példák: Peter Zumthor, Philippe Rahm, Sissel Tolaas, Ryoji Ikeda. Workshop: "Érzéki térképezés" - Nem vizuális érzékszervekre fókuszáló téri élmények.
07	A proteszt építésze - Téri aktivizmus és ellenállás	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Az építészet és a direkt politikai akció kapcsolata. Ideiglenes struktúrák, mint az ellenállás eszközei. Példák: Tahrir tér (Kairó, 2011), Santiago Cirugeda, Teddy Cruz, Krzysztof Wodiczko. Workshop: "Téri manifesztációk" - Társadalmi kérdéseket láthatóvá tevő téri beavatkozások.
08	Virtuális és kiterjesztett terek - A digitális és fizikai konvergenciája	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	A fizikai és virtuális terek konvergenciája. Immerzív technológiák és téri elbeszélés. Példák: Refik Anadol, Space Popular, ScanLAB Projects, Jakob Kudsk Steensen. Workshop: "Rétégzett valóságok" - Fizikai és digitális tér hibridjének létrehozása.
09	Közösségi tér, mint folyamat - A részvételi tervezés	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Az építészeti és installációs gyakorlat szociális dimenziója. Co-design és közösségi aktiválás. Példák: Assemble Studio, Theaster Gates, Francis Kéré, Atelier Bow-Wow. Workshop: "Instant közösségi tér" - Ideiglenes közösségi tér létrehozása újrahasznosított anyagokból.
10	Anyagkísérletek és az 1:1 léptékű gondolkodás	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Az anyag viselkedésének közvetlen megtapasztalása. Prototípus és végtermék kapcsolata. Példák: Studio Mumbai, Wang Shu, Anna Heringer & Martin Rauch, Achim Menges. Workshop: "Anyaglogika" - Választott anyag új konstrukciós rendszerré fejlesztése.
11	A láthatatlan és megfoghatatlan terek tervezése	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Az emberi érzékelés határain túli terek. Nem-emberi használók számára tervezett terek. A hiány, a távollét és az eltűnés, mint építészeti stratégia. Példák: Olafur Eliasson, Junya Ishigami, Fujiko Nakaya, Anthony McCall. Workshop: "Érzékelhetetlen terek" - Az érzékelés határaival játszó téri beavatkozások.
12	Szintézis és pozíció - Az építészeti gondolkodás határterületei	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	Az ideiglenesség, narrativitás és kísérletezés etikája. Építész szerepek újragondolása a változó világban. Kortárs oktatási gyakorlatok. Az építészeti gondolkodás kiterjesztése. Záró workshop: "Kritikai pozíció" - Személyes állásfoglalás megfogalmazása.
13	A kudarc produktivitása - Tanulságok a sikertelen projektekből	Prosek Zoltán	SZEMÉLYES	A kudarc, mint az innovációs folyamat értékes része. A "glorious failure" koncepciója. Dokumentálatlan tanulságok. Példák: Pruitt-Igoe lakótelep, Fun Palace, Bijlmer-redesign, Masdar City. Workshop: "Termékeny kudarc" - Tervezett kudarc és újraértelmezés.

A FÉLÉV TELJESÍTÉSÉNEK KÖVETELMÉNYEI		
ÉVKÖZI FELADATOK ÉS SZÁMONKÉRÉS		
KÖVETELMÉNY	LEÍRÁS	ÉRTÉK (pont, %, jegy)
A FOGLALKOZÁSOKON VALÓ RÉSZVÉTEL KÖVETELMÉNYEI		-
AZ IGAZOLÁS MÓDJA A FOGLALKOZÁSOKON ÉS A VIZSGÁN VALÓ TÁVOLLÉT ESETÉN	A távollétet orvosi igazolás mellett tekintjük igazoltnak.	-
FÉLÉVES FELADAT RÖVID LEÍRÁSA	A HATÁRMEZSGYE kurzus – "Kompakt Térlaboratórium: Határátlépések és Narratívák" záró projektje egy hordozható, tantermi környezetben bemutatható téri kísérlet létrehozása, amely a téralkotás, installáció és narratíva eszközeivel dolgozik. A hallgatók olyan kompakt téri struktúrát terveznek és építenek meg, amely meghaladja a modell fogalmát, és valós téri élményt kínál a befogadó számára, mindezt a hordozhatóság és a tantermi bemutatathatóság korlátain belül. A projekt középpontjában a határok átlépése áll: az építészet és más művészeti/tervezési területek közötti, a nagy és kis lépték közötti, a fizikai és érzéki tapasztalás közötti, valamint a permanens és ideiglenes közötti átmenetek kutatása. A hallgatók 3-5 fős csapatokban végzik a projekt feladatokat gyakorlati megvalósítását. Választható Projekt kategóriák és technikai paraméterek A hallgatók az alábbi három kategória egyikében dolgozhatnak: 1. "NÉZŐTÉR" – Optikai-téri kísérlet Fókusz: Vizuális percepció, optikai térkísérletek, a látás manipulációja Maximális méret: 60×60×100 cm Jellemzők: Optikai eszközök (tükrök, lencsék, prizmák, periszkópok) Térmélység illúziója kis tárgyak felhasználásával Perspektivikus manipuláció Betekintő nyílások, irányított nézőpontok 2. "TESTKÖZELBEN" – Tapintható térstruktúra Fókusz: Test-tér viszony, érintés, anyagok, közvetlen fizikai interakció Maximális méret: 80×80×120 cm Jellemzők: Különleges anyagtextúrák és -minőségek Moduláris vagy alakítható elemek Kézmozdulatokkal interakcióba lépő szerkezetek Részletgazdag 1:1 léptékű komponensek 3. "HANGTÉRÍTŐ" – Akusztikus térkísérlet Fókusz: Hang-tér kapcsolat, akusztikus élmény, auditív narratíva Maximális méret: 70×70×120 cm Jellemzők: Hangokat módosító, terelő, erősítő térelemek Akusztikus anyagok (rezonátorok, hangtompítók, hangvezetők) Interaktív hangkeltő mechanizmusok Térbeli hangélmény létrehozása Tartalmi és konceptuális követelmények Minden projektnek az alábbi szempontok közül legalább hármat integrálnia kell: 1. NARRATÍV DIMENZIÓ Felismerhető téri történet vagy forgatókönyv A nézőt/befogadót végigvezető dramaturgiai ív Téri szekvenciák vagy transzformációk rendszere 2. MATERIALITÁS ÉS ÉRZÉKISÉG Anyaghasználat és anyagminőségek tudatos alkalmazása Multiszenzoriális megközelítés (több érzékszervre ható elemek) Taktilis, akusztikus vagy más nem-vizuális minőségek 3. TEMPORALITÁS ÉS RITMUS Időbeli dimenzió beépítése a téri élménybe Változó, mozgó, transzformálódó elemek Időrétegek vagy szekvenciális felfedezés lehetősége 4. LÉPTÉKJÁTÉK ÉS PERSPEKTÍVA Tudatos játék a lépték észlelésével Makro és mikro nézőpontok közötti átmenetek Az ember-lépték újraértelmezése a kicsinyített kontextusban 5. KRITIKAI REFLEXIÓ Az építészeti/téri gyakorlat valamely aspektusának kritikai vizsgálata Társadalmi, kulturális vagy politikai kérdések téri artikulációja Spekulatív vagy alternatív térkonceptciók felvetése Technikai követelmények	

	Fizikai paraméterek Maximális méret: Kategóriánként meghatározva (lásd fent) Minimális méret: Egyik dimenzióban sem lehet 30 cm-nél kisebb Anyaghasználat Tartós, de könnyen megmunkálható anyagok Legalább három különböző anyag alkalmazása Legalább egy anyagkísérlet dokumentált integrálása Interakció A projektnek interaktívna kell lennie valamilyen formában Az interakció lehet vizuális, taktilis, akusztikus vagy kombinált Leadandó anyagok 1. A fizikai mű A választott kategóriának megfelelő installáció/téri konstrukció Könnyen szállítható, tanteremben bemutatható formában 2. Dokumentációs portfólió A3-as formátumú, mappában Konceptió és elméleti háttér (1500-2000 szó) Folyamatdokumentáció (min. 8 oldalon) A kész mű fotódokumentációja (min. 6 kép) Műszaki leírás és szerelési útmutató 3. Digitális bemutató 3-5 perces videó a projektről, amely bemutatja: A téri koncepciót Az interakció lehetőségeit A részleteket és különleges megoldásokat A félév ütemezése 3. hét: Projektterület és koncepció választása Kategóriaválasztás (Nézőter/Testközelben/Hangterítő) Előzetes koncepció (500 szó) és referenciaképek Technikai megközelítés vázlata 6. hét: Fejlesztési terv Részletesebb koncepció (1000 szó) Előzetes tervek, vázlatok, modellek Anyagkísérletek dokumentációja (min. 3 kísérlet) 9. hét: Prototípus és részletek Léptékhelyes prototípus vagy részlet bemutatása Az interakció működési mechanizmusának demonstrálása Anyag- és technikai megoldások véglegesítése 12. hét: Pre-finalizáció A projekt 80%-os készütségi állapotban Interakciós tesztek dokumentációja Dokumentáció vázlata 13. hét: Végző bemutatás és értékelés A kész mű bemutatása és demonstrációja Teljes dokumentáció leadása Videódokumentáció prezentálása	
KISFELADATOK RÖVID LEÍRÁSA		
ÉRTÉKELÉSI SZEMPONTOK		

FÉLÉVZÁRÁS KÖVETELMÉNYEI					
AZ ALÁÍRÁS MEGSZERZÉSÉNEK FELTÉTELEI	Az órákon való részvétel, a választott kis-projekt fejlesztése és konzultálása. 3 -nál több hiányzás esetén a tárgy nem teljesített! Egyebekben a tanulmányi és vizsgaszabályzat a mérvadó.				
ALÁÍRÁSPÓTLÁS FELTÉTEL	Az el nem fogadott kis projekt pótolható egy a vizsgaidőszakban kiírt új bemutatási határidőre való eredményes elkészítésével. Ennek időpontja az adott vizsgaidőszak erre meghatározott legutolsó vizsga-pótló dátuma.				
GYAKORLATI JEGY KIALAKÍTÁSA	90-100%: Jeles (5)	80-89%: Jó (4)	65-79%: Közepes (3)	50-64%: Elégséges (2)	0-49%: Elégtelen (1)